

«فصلنامه علوم تربیتی»

سال چهارم - شماره ۱۴ - تابستان ۱۳۹۰

ص.ص ۱۲۶-۱۰۷

تأثیر مؤلفه‌های پدیده‌ی جهانی‌شدن بر برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی

زهره سعادت‌مند^۱

سمیرا تیغ بخش^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل محتوای برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره‌ی راهنمایی بر مبنای مؤلفه‌های پدیده جهانی‌شدن انجام گرفت و مؤلفه‌های پژوهش شامل آموزش شهروندی، آموزش چند فرهنگی، آموزش صلح، آموزش محیط زیست و آموزش سلامت بودند. بدین ترتیب در این پژوهش کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی به عنوان مهم‌ترین منبع آموزشی مورد تحلیل قرار گرفت تا مشخص شود که تا چه حد در راستای مؤلفه‌های آموزش جهانی حرکت کردند. روش مورد استفاده در تحلیل محتوای پژوهش آنتروپی شانون و نیز تحلیل کیفی بوده و واحد تحلیل نیز صفحات (متن، پرسش‌ها، تمرین‌ها و تصاویر) در مجموع ۲۳۲ صفحه از کتاب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی را شامل می‌شدند و جامعه آماری کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی شامل سه جلد کتاب در سال ۱۳۸۹-۱۳۹۰ با عنوان تعلیمات اجتماعی بود و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که به هر چهار مؤلفه آموزش جهانی یعنی آموزش شهروندی (۰/۲۲۷) و آموزش سلامت (۰/۲۲۶)، آموزش چند فرهنگی (۰/۲۰۵) و آموزش صلح (۰/۲۰۵) به یک نسبت پرداخته شده بود و این در حالی بود که به مؤلفه آموزش محیط زیست (۰/۱۳۵) در حد کم پرداخته شده بود.

واژگان کلیدی: آموزش جهانی، آموزش شهروندی، آموزش چندفرهنگی، آموزش صلح، آموزش محیط زیست، آموزش سلامت

۱- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان، ایران.

۲- کارشناس ارشد علوم تربیتی - برنامه ریزی آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، اصفهان، ایران.

مقدمه

جهانی شدن فرآیند رو به گسترشی است که تمامی عرصه‌ها را درنوردیده و تمامی کشورهای جهان را به طریقی درگیر کرده است و جهان را دهکده‌ای نموده که در آن وظیفه مرزها حداقل تعیین قلمرو کشورهاست و همه چیز در دنیای بین‌الملل و جوامع در حال انتقال است. از این رو جهانی شدن برنامه‌های درسی در صدد تدارک فرصت‌های رشد و توسعه شخصی و حرفه‌ای همه دانش‌آموزان و دانشجویان حاضر در صحنه جهانی و بر اساس نگرستن به تمام افراد در سطح جهان به عنوان شهروند جهانی است در آموزش و پرورش جهانی نیز برنامه درسی نمی‌تواند محدود به مرزهای ملی باشد و باید به دانش‌آموزان و دانشجویان کمک کند تا راه‌هایی را که از طریق آنها می‌توانند زندگی خود و دیگر انسان‌ها را در سراسر جهان غنی سازند کشف و به آنها عمل کنند (کدیور، ۱۳۸۴).

تحولات جهانی از جمله گسترش روزافزون دامنه‌ی ارتباطات با کمک پیشرفت‌های علمی و فناورانه سبب به هم پیوستگی و در هم تنیدگی مسائل جهانی شده است این وضعیت جدید اقتضات و الزاماتی را در همه حوزه‌های تأثیرگذار زندگی انسان و در ابعاد فردی و اجتماعی به دنبال داشته و آموزش و پرورش به شکل عام و حوزه‌ی برنامه‌های درسی به شکل خاص نیز از این امر برکنار نبوده‌اند. در این زمینه می‌توان گفت که نهاد اجتماعی آموزش و پرورش چون سایر نهادها در خلأ عمل نمی‌کند و نه تنها جزئی از کل به حساب می‌آید بلکه در معادلات بین‌المللی نیز جزئی از کل نظام جهانی به شمار می‌رود و بالطبع با سایر جریان‌های اجتماعی در کنش متقابل است (علاقه بند، ۱۳۸۰).

نهاد آموزش و پرورش به شدت تحت تأثیر رویکردهای جهانی قرار دارند و با توجه به اهداف مهم مدرسه که آماده‌سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی در جامعه است انتظار می‌رود که آموزش و پرورش با تغییرات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطح ملی و بین‌المللی متناسب، هم‌سو و هم‌جهت باشد و اگر آموزش و پرورش با رویکردهای جهانی هم‌سو نباشد منسوخ خواهد شد و آموزش‌های غیررسمی و فراملی جای آن را خواهند گرفت (تافلر، ۱۳۷۹).

آموزش و پرورش برای پویایی و بالندگی ناگزیر است مدرسه را به دنیای واقعی پیوند بزند و در کنار ارائه‌ی دانش‌های تخصصی در رشته‌های علمی به دانش‌آموزان کمک کند. دانش و مهارت‌هایی را کسب کنند تا بتوانند در مواجهه با وضعیت و اقتضات عصر جدید از جمله جهانی شدن موفق باشند در جهانی که فناوری در آن شتابان تغییر می‌کند دانش به نحو روزافزون تولید می‌شود. آموزش و پرورش باید بیش از مجموعه‌ای خاص از اطلاعات را تعلیم دهد، آموزش و پرورش باید به بسط و شکوفایی قابلیت‌های آدمی بپردازد و مهبای پرورش شهروند جهانی باشد (عطاران، ۱۳۸۲).

در گذشته‌ای نه چندان دور می‌شد تصور کرد که نظام‌های تعلیم و تربیت بدون توجه به تنوع و گوناگونی فرهنگ‌ها و باورهای مردم در دیگر سرزمین‌ها بدون توجه به آن چه خارج از مرزهای جغرافیایی قرار دادی می‌گذرد برنامه‌ریزی کنند اما امروزه و با از میان رفتن مرزهای قراردادی سنتی و با

توجه به تأثیر تحولات یک منطقه بر دیگر مناطق جهان ناگزیر باید در امر برنامه‌ریزی و به خصوص در تألیف و تدوین برنامه‌های درسی به این مهم توجه شود در عصر مبادله‌ی اطلاعات تصور انسان و ویژگی‌های او تنها در درون جامعه‌ای خاص ممکن نیست و در این امر نمی‌توان از تأثیر جامعه به معنای جهانی آن غافل بود در این زمینه به منظور جلوگیری از شوک آموزشی و تأخر فرهنگی باید به چاره‌جویی پرداخت و نخستین گام، شناخت وضعیت موجود و کمبودها و کاستی‌های آن در مقایسه با وضعیت مطلوب است (کاردان، ۱۳۸۱).

آموزش جهانی بر این مسئله تأکید دارد که آموزش باید دانش‌آموزان را به شیوه‌ای آماده سازد که بتواند با حداقل مشکل با نیازهای جدید و پرشتاب و پرتغییری که در آن زندگی می‌کنند کنار بیایند. آموزش‌های ارائه شده در آن چه آموزش جهانی نامیده می‌شود باید به دانش‌آموزان کمک کند تا راه‌هایی را که از طریق آنها می‌توانند زندگی خود و دیگر انسان‌ها را در سراسر جهان غنی سازند کشف و به آنها عمل کنند و به طور کلی آموزش جهانی خواستار آن است که یادگیرندگان خود را به عنوان شهروند جهانی تلقی نمایند به طوری که شهروندان مذکور توانایی مقابله و آشنایی با مسائل جهانی را داشته باشند (کیا منش، ۱۳۸۳).

انسان امروزه صرفاً موجودی منحصر در خانواده، جامعه و کشور خود نیست بلکه بخش جدایی ناپذیر از جهان بشری و مناسبات جهانی است ما چه بخواهیم و چه نخواهیم هر فردی متأثر از مناسبات جهانی است و به صورت موجود جهانی در آمده است از این رو برنامه‌های درسی باید بر مهارت‌های فردی مورد نیاز فراگیرنده مهارت‌های مورد نیاز زندگی جمعی و مهارت‌های مورد نیاز شهروند جهانی تأکید نمایند به طور کلی طراحان برنامه آموزش جهانی آموزش در راستای مسائل جهانی را از طریق اهداف جزئی‌تر و طرح مفاهیم خاصی نظیر محیط زیست، حقوق بشر، صلح، سلامتی و بهداشت، جامعه چندفرهنگی پیگیری می‌کنند (لطف آبادی، ۱۳۸۵).

بنابراین با پذیرش اهمیت توجه به ابعاد جهانی در امر تعلیم و تربیت و ضرورت توجه به مسائل و قضایای جهانی در برنامه‌های درسی سوال اساسی این پژوهش این است که در محتوای برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره راهنمایی مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن چگونه ملحوظ شده است و تحلیل برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی این دوره با توجه به مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن چه حقایقی را نشان می‌دهد.

بر این اساس سوال‌های بسیار متعددی در این زمینه وجود دارد که هنوز پاسخ علمی و مناسبی در مورد آنها ارائه نشده است و بر همین اساس این مقاله درصدد برآمد به تحلیل محتوای برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی بر مبنای مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن اقدام کند که بتواند تا حدی تصویر حقیقی از کم و کیف وضعیت موجود به دست دهد و بینش‌های لازم را برای برنامه‌ریزان و دست

اندرکاران طراحی برنامه‌های درسی جهت تدوین برنامه‌های درسی و پوشش دادن حیطه‌ها و برنامه‌های درسی معقول فراهم آورد.

پیشینه تحقیقات داخلی

ذکاوتی (۱۳۸۱) در کتاب آموزش صلح به متمم پیشنهاد یونسکو در مورد به رسمیت شناختن آموزش صلح در حکم اصلی فراگیر در آموزش اشاره کرده و نوشته است: اهداف آموزش صلح پرورش انسانی است که بتواند منتقدانه فکر کند و بر اساس عقیده و دیدگاه انسان دوستانه‌ی خود نسبت به زندگی برای خلق دنیایی عادلانه با دیگران همکاری کند. در این زمینه او عقیده دارد آموزش چهار مسئله‌ی اصلی جهانی یعنی انقلاب فناوری، محیط زیست، اطلاعات و ارتباطات و صلح و تبیین ارتباط آنها با یکدیگر تا حد زیادی در کاهش احتمال جنگ مؤثر است.

نوروزی و لطف آبادی (۱۳۸۳) در تحقیقی مشترک با عنوان بررسی نگرش دانش‌آموزان دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی ایران به جهانی‌شدن و تأثیر آن بر ارزش‌ها و هویت دینی و ملی آنان به این نتیجه رسیده‌اند که برنامه‌های آموزشی، پاسخگوی چالش‌های کنونی و نیازهای مربوط به مهارت‌های زندگی و تربیت شهروندی نبوده و بازنگری در عصر جهانی شدن نیز تناسب لازم را ندارد. نیز یافته‌های پژوهشی ضرورت آموزش مسائل جهانی، ملی، محلی، حقوق و مسئولیت‌های شهروندی به دانش‌آموزان و ضرورت روش تفکر درست و تصمیم‌گیری اندیشمندانه برای ایفای نقش شهروندی را آشکار می‌سازد.

کدیور (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان ضرورت آموزش شهروندی در جامعه جهانی بیان می‌کند که عرصه‌های مختلف جهانی شدن چالش‌هایی را برای آموزش و پرورش به طور اخص و جوامع به طور اعم به دنبال داشته است و متقابلاً مفهوم شهروندی برای زندگی در جامعه جهانی را دستخوش تغییرات اساسی کرده است در این پژوهش او به این نتیجه رسیده است که آموزش و پرورش باید به منحصر بودن هر انسان احترام گذاشته و شهروندان را برای زندگی در دنیای جهان شمول آماده نماید و به آموزش برنامه‌هایی چون توانایی دیدن مسائل و نحوه برخورد با آنها در مقام شهروند جهانی، همکاری با دیگران، حفظ محیط زیست، توانایی پذیرش دیگران و تمایل به حل تعارضات خود با دیگران و داشتن زندگی مسالمت آمیز تأکید نموده است.

درانی (۱۳۸۴) در پژوهشی تحت عنوان مدرسه آینده در آینده نگری نظم نوین جهانی یکی از ویژگی‌های برجسته دوران حاضر را تغییر شتابنده و گریز ناپذیر در همه عرصه‌های زندگی می‌داند. وی در این پژوهش به این نتیجه رسیده که نظام آموزش و پرورش به منزله مؤلفه‌ای از دهکده جهانی باید هم‌سو با حرکت جهانی‌شدن خود را برای زیستن در دنیای امروز و آینده این انسان‌ها آماده نماید.

جعفری، شریف و شایسته‌فر (۱۳۸۴) در تحقیقی مشترک با عنوان جهانی‌شدن و نظام‌های نوین آموزش به این نتیجه رسیده‌اند که جهانی‌شدن منجر به بروز چالش‌هایی شده که برای بخش آموزش و

پرورش مسائل جدیدی را از قبیل تغییرات سریع و بازسازی برنامه‌ها به وجود آورده است و بدین جهت مربیان و دست‌اندرکاران نظام آموزشی باید فعالیت‌هایی را بر عهده بگیرند که این فعالیت‌ها شامل اصلاح هدف‌های کلی و هدف‌های عینی در برنامه‌های درسی، بسط محتوای آموزش جهانی به آن اندازه که در برنامه درسی منعکس شود و تقاضا برای برنامه درسی آموزش جهانی برای گروه‌های درون مدرسه‌ای و گروه‌های اجتماع بیرونی می‌باشد.

آدم‌زاده (۱۳۸۴) طی پژوهشی با عنوان تأثیر جهانی‌شدن بر تعلیم و تربیت به این نتیجه دست یافته است که امروزه بیش از گذشته ناگزیر هستیم که به جهان و مسائل آن بیاندیشیم جهانی‌شدن واقعیتی انکارناپذیر است که نه فقط در حوزه اقتصاد وارد شده است بلکه جوانب دیگر زندگی بشر، از جمله تعلیم و تربیت را نیز دستخوش تغییر کرده است. بنابراین ضروری است صحیح‌ترین شیوه و راه برخورد با آن را که به نظر می‌رسد برای آموزش و پرورش صحیح و مناسب باشد را برگزید چرا که آموزش و پرورش نقش مهمی در تحول ساختن جهان دارد.

چراغی و همکاران (۱۳۸۴) در مقدمه کتاب اولین گام برای آموزش حقوق بشر که به سفارش دبیرخانه‌ی پروژه آموزش حقوق بشر وزارت آموزش و پرورش ترجمه شده است در مورد اهمیت آموزش حقوق بشر می‌نویسند: آموزش حقوق بشر کمک به مردم برای رشد تعالی و رسیدن به نقطه‌ای است که حقوق بشر را درک و احساس کند که این حقوق مهم هستند و باید به آنها احترام گذاشت و از آنها دفاع کرد.

فرمیپنی فراهانی (۱۳۸۵) نیز در تحقیقی تحت عنوان جهانی‌شدن و تربیت شهروند جهانی اشاره می‌کند که تأثیرات جهانی‌شدن، بحث تربیت شهروند جهانی را مطرح می‌سازد. او در این بحث تربیت شهروند جهانی موارد زیر را در ابعاد جهانی مد نظر قرار می‌دهد:

۱- دانش و فهم: مانند آگاهی از حقوق بین‌المللی، آگاهی از نقش دولت و برقراری دموکراسی، آگاهی از نقش شهروندان در سطح بین‌المللی.

۲- مهارت: مانند داشتن مهارت‌های تفکر انتقادی (توانایی نقد و انتقاد)، پذیرش تنوع و تکثر در جوامع و احترام به آنها، احترام به حقوق دیگران، توانایی درک متقابل و احترام به فرهنگ سایر کشورها.

۳- ارزش: شامل داشتن روحیه قدرشناسی نسبت به میراث فرهنگی سایر کشورها، علاقه‌مندی به حقوق انسانی، تحمل دیدگاه‌های مخالف و سعه صدر.

لطف آبادی (۱۳۸۵) در تحقیقی به بررسی آموزش شهروند ملی و جهانی، همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش‌آموزان پرداخته و اشاره می‌کند مفهوم شهروندی در درجه‌ی اول دارای وجوه مشترک با مهارت‌های زندگی در سطح محلی و ملی بوده و در درجه دوم با مهارت‌های زندگی در جامعه جهانی ارتباط دارد و لازم است به نگرش دانش‌آموز به پدیده جهانی و تأثیر این نگرش بر نظام ارزشی حساسیت نشان داده و آموزش و پرورش کشور خود را برای پاسخگویی مناسب به این چالش عظیم جهانی آماده

سازد چرا که امروزه برنامه‌ریزی ثمربخش و نوآوری در آموزش و پرورش نمی‌تواند بدون توجه به تأثیرات جهانی‌شدن در تعلیم و تربیت صورت گیرد.

حکیم زاده (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره راهنمایی با توجه به مسائل روز جهانی به تحلیل محتوای کتاب‌های دوره راهنمایی با توجه به مفاهیم کلیدی برنامه آموزش جهانی پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در کتب راهنمایی به برخی از اهداف، مفاهیم کلیدی نظیر آموزش محیطی و آموزش توسعه توجه بیشتری شده و به برخی از مفاهیم نظیر صلح، برابری، حقوق بشر، آموزش رسانه‌ها و رعایت حقوق حیوانات کمتر توجه شده است.

رضایی (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های آموزش جهانی انجام داده است که هدف اصلی این پژوهش تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در راستای مؤلفه‌های آموزش جهانی می‌باشد. مؤلفه‌های پژوهش شامل آموزش صلح، آموزش محیط زیست و آموزش سلامت هستند که لازمه تربیت شهروند جهانی در هزاره سوم می‌باشند و توسط سازمان‌های چون یونسکو و یونیسف نیز دنبال می‌گردند. در واقع با توجه به اقتضات عصر جهانی‌شدن نادیده گرفتن تحولات جهانی در حوزه برنامه‌ریزی درسی موجب دور بودن فضای مدرسه از زندگی واقعی دانش‌آموزان شده است. بدین ترتیب در این پژوهش کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به عنوان مهم‌ترین منبع آموزشی مورد تحلیل قرار گرفت تا مشخص شد تا چه حد در راستای مؤلفه‌های آموزش جهانی می‌باشند. روش مورد استفاده در تحلیل محتوای پژوهش آنتروپی شانون و نیز تحلیل کیفی بوده و واحد تحلیل نیز صفحات (متن، پرسش‌ها و تمرین‌ها، تصاویر) در مجموع ۳۳۴۹ صفحه از کتب دوره ابتدایی را شامل می‌شود. جامعه آماری کلیه کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، شامل ۳۶ جلد کتاب در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷ در هفت عنوان فارسی (بخوانیم)، فارسی (بنویسیم)، علوم، هدیه‌های آسمانی، قرآن، ریاضی و تعلیمات اجتماعی و نمونه آماری این پژوهش شش عنوان فارسی (بخوانیم)، فارسی (بنویسیم)، علوم، هدیه‌های آسمانی، قرآن و تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی را شامل می‌شود. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که به هر سه مؤلفه آموزش جهانی یعنی آموزش صلح، آموزش محیط زیست و آموزش سلامت به یک نسبت، ولی با توجه به حجم کتاب‌ها یعنی ۳۳۴۹ صفحه در حد کم پرداخته شده است و این در حالی است که هر یک از خرده مؤلفه‌های آموزش‌های مذکور به صورت متوازن مورد توجه قرار نگرفته و کتب درسی نیز به یک نسبت مؤلفه‌های آموزش جهانی را تحت پوشش قرار نداده‌اند.

پیشینه‌ی تحقیقات خارجی

هانوی (۱۹۷۶) به نقل از کرک وود (۲۰۰۱) برای رسیدن به فهم دیدگاهی جهانی ابعادی را مطرح می‌کند که دانش‌آموز را برای دستیابی به آگاهی جهانی آماده می‌کند. این ابعاد شامل آگاهی دیدگاهی،

آگاهی از وضع کره زمین، آگاهی از فرهنگ‌های مختلف و آگاهی از تغییرات جهانی می‌باشند. برای رسیدن به اولین بعد دانش‌آموزان باید دیدگاه‌های سایر مردم را درک نمایند بعد دوم یعنی آگاهی از وضع کره زمین نیازمند درک شرایط جهان و مسائل جهانی مانند رشد جمعیت، کمبود منابع و درگیری‌های داخلی و خارجی می‌باشد و لازم است که دانش‌آموزان از دنیای اطرافشان آگاهی داشته باشند در بعد سوم هانوی معتقد است ارتباط مداوم با فرهنگ‌های دیگر فاصله‌های فرهنگی را کم می‌کند. برای داشتن آگاهی از تغییرات جهانی فرد باید دنیا را به صورت سیستمی به هم مرتبط از مکانیزم‌های پیچیده و نتایج غیر قابل پیش‌بینی بشناسد.

علاءالدین (۱۹۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «آموزش برای آگاهی جهانی» به این موضوع پرداخته است که دل‌مشغولی نسبت به آموزش جهانی در محتوای کتاب‌های درسی نمود می‌یابد و مفاهیمی چون صلح بین‌المللی، اشتراک جهانی، همکاری مشترک انسان‌ها و مطالعات مربوط به سازمان‌های بین‌المللی، به هم پیوستگی مردم جهان و آگاهی در مورد فرهنگ و آداب و رسوم مردم دیگر را از مواردی برمی‌شمارد که باید در زمینه‌های مسائل جهانی مورد توجه قرار گیرد.

تاگر (۱۹۹۱) در تحقیق خود با عنوان ضرورت آموزش جهانی برای درس مطالعات اجتماعی مدارس متوسطه در پاسخ به این سوال که آیا اصلاً آموزش جهانی باید باشد یا نه؟ نتیجه‌گیری کرده است که تغییرات اساسی در جهانی در راهند و مطمئناً در سال‌های آتی شاهد مسائل و مشکلات جهانی مختلفی خواهیم بود به همین دلیل دانش‌آموزان ما باید درباره این مسائل و مشکلات آگاهی داشته باشند و لازمه رسیدن به این آگاهی، آموزش جهانی خواهد بود. هدف آموزش جهانی گسترش درک فرد از دنیایش می‌باشد افرادی که آگاهی جهانی دارند چند فرهنگ و فراملیتی بودن شرایط انسان‌ها را درک می‌کنند دروس مطالعات اجتماعی باید اطلاعات و دانش درباره سایر نقاط جهانی را در بر گرفته تا دانش‌آموزان بتوانند خودشان و روابطشان با سایر مردم، سایر فرهنگ‌ها و مسائل جهانی را بهتر درک نمایند. و لازم رسیدن به این امر دستیابی به دیدگاهی جهانی می‌باشد.

تریولو (۱۹۹۸) در تحقیقی تحت عنوان آموزش برای شهروندی جهانی و دیدگاه‌های جهانی در تدریس ادعان می‌دارد که با وجود ارتباطات در جهان کنونی و پدیده‌های مشترک جهانی مانند نازک شدن لایه ازن، فقط تعداد کمی از دانش‌آموزان خود را در دنیای به هم وابسته می‌بینند به همین جهت این پژوهش آگاه‌سازی معلمان از وجود یک دیدگاه جهانی در برنامه درسی و فهمیدن آن می‌باشد ولی هدف نهایی آن توانمند کردن دانش‌آموز می‌باشد تا بتوانند دانش، مهارت و ارزش‌ها و رفتارهای مطابق با شهروند جهانی کسب نمایند.

تای (۲۰۰۳) در تحقیقی تحت عنوان جهانی‌شدن آموزش جهانی برای تربیت شهروندان جهان به اهمیت برنامه‌های درسی جهان‌نگر و این که آموزش جهانی در سراسر جهان وارد برنامه‌ریزی درسی شود تأکید نموده است او در این تحقیق به بررسی چگونگی وضعیت آموزش جهانی در مدارس ابتدایی و

دبیرستان ۵۲ کشور در مناطق مختلف جهان پرداخته است هدف این محقق این بود که گزارش این مطالعه بتواند به ارتقای گفتگو و تعامل در بین مشارکت کنندگان و ارتقای برنامه‌های آموزشی متنوع و متعدد در دنیا منجر شود. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که با توجه به قضایای مشترک جهانی عمده‌ترین موضوعات جهانی مورد تأکید شامل محیط زیست، توسعه، ارتباطات بین فرهنگی، صلح و حقوق بشر، جمعیت، بهداشت (ایدز) و تبعیض نژادی می‌باشد.

مک دونالد (۲۰۰۳) در تحقیقی تحت عنوان رویکردهای سنتی به آموزش شهروندی، جهانی شدن به طرف یک چهارچوب برای آموزش صلح اشاره کرده است که آموزش شهروندی در قلمرو مطالعات اجتماعی باید دانش‌آموزان را به نقش‌نگرش، مهارت‌ها، ارزش‌ها و حالات رفتاری مناسب مجهز کند تا آنان قادر باشند به صورت فعال و آگاهانه با چالش‌های قرن ۲۱ مواجه شوند محقق نتیجه گرفته است که در چهارچوب چشم انداز آموزش صلح جهانی باید پنج موضوع اساسی در زمینه‌ی آموزش شهروندی مورد توجه قرار گیرد. درک هویت، حقوق و برخوردها، مسئولیت‌ها و تکالیف و تعهدات، مشارکت و فعالیت امور عمومی، ارزش‌های اجتماعی.

فوجی کان (۲۰۰۳) نیز آموزش جهانی را آموزش در راستای مسائل جهانی مانند تغییرات محیط زیست و درگیری‌های بین فرهنگی دانسته است همچنین به وارد کردن مسائل جهانی در برنامه درسی اشاره می‌کند تا بدین وسیله شهروندان توانایی پاسخ دادن به مسائل جهانی را داشته باشند در واقع هدف آموزش شهروند جهانی را آماده سازی دانش‌آموزان برای زندگی در جامعه در حال تغییر می‌داند.

لین (۲۰۰۷) در تحقیقی تحت عنوان عشق، صلح و خردمندی در آموزش: دگرگونی آموزش برای صلح به این نتیجه رسیده است که یکی از چالش‌های قرن بیست و یک ارائه آموزش‌هایی در زمینه دوستی بوده و هدف باید تربیت شهروندانی باشد که بتوانند صلح را در جهان حاکم سازند ولی نظام‌های آموزشی و مدارس مثلاً نظام آموزشی آمریکا در تربیت شهروندان صلح‌جو کوتاهی نموده و مدارس بیشتر از این که خواهان صلح باشند بیشتر خواهان جنگ و خشونت شده‌اند و برنامه‌ریزی نیز بیشتر در راستای تدریس جنگ بوده تا صلح و دوستی، در حالی که آموزش و پرورش قرن بیست و یک باید به تدریس فرهنگ صلح برای دانش‌آموزان تمرکز نمایند چرا که آموزش و پرورش عامل مهمی برای ایجاد صلح جهانی می‌باشد. لازم است اهداف آموزش و پرورش در راستای هدف‌های مربوط به آگاهی‌های صلح جویانه براساس دوست داشتن تغییر جهت بدهد.

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق

بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های آموزش جهانی در محتوای برنامه‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی.

سؤالات تحقیق

- ۱- میزان توجه به آموزش شهروندی برای تربیت شهروند جهانی تا چه حد می‌باشد؟
- ۲- میزان توجه به آموزش چند فرهنگی برای تربیت شهروند جهانی تا چه حد می‌باشد؟
- ۳- میزان توجه به آموزش صلح برای تربیت شهروند جهانی تا چه حد می‌باشد؟
- ۴- میزان توجه به آموزش محیط زیست برای تربیت شهروند جهانی تا چه حد می‌باشد؟
- ۵- میزان توجه به آموزش سلامت برای تربیت شهروند جهانی تا چه حد می‌باشد؟

روش تحقیق

در این تحقیق از روش تحلیل محتوی استفاده شده است و واحد تحلیل نیز صفحات (متن، پرسش‌ها، تمرین‌ها، تصاویر) می‌باشد. کتاب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی شامل بخش‌های نوشتاری، تصاویر، تمرین‌ها و پرسش‌ها می‌باشد به همین خاطر واحد تحلیل صفحات انتخاب گردید تا همه موارد را شامل شود. برای تحلیل محتوی مراحل مختلفی طی می‌شود از جمله این مراحل میتوان سه مرحله عمده زیر را ذکر نمود: (سرمد، ۱۳۸۰)

۱- مرحله قبل از تحلیل (آماده‌سازی و سازمان‌دهی)

۲- بررسی مواد (پیام)

۳- پردازش نتایج

کانون توجه این تحقیق بر مرحله سوم تحلیل محتوی یعنی پردازش داده‌های جمع‌آوری شده از پیام می‌باشد یعنی پس از رمزگذاری پیام و مقوله‌بندی آن، اطلاعات به دست آمده تحلیل شده است امروزه فنون بسیاری در این خصوص ارائه شده است که اساس آنها بر درصد گیری از فراوانی مقوله‌ها می‌باشد این دسته از فنون دارای مشکلات ریاضی خاص خود می‌باشد که نتایج آنها را کم اعتبار خواهد کرد در این تحقیق تلاش شده است از روش جدیدی که برگرفته از تئوری سیستم‌هاست برای پردازش نتایج استفاده شود. این روش آنتروپی شانون می‌باشد که پردازش داده‌ها را در بحث تحلیل محتوی با نگاه جدید مطرح می‌کند بر اساس این روش تحلیل داده‌ها در تحلیل محتوی بسیار قوی‌تر و معتبرتر عمل خواهد کرد. آنتروپی در تئوری اطلاعات شاخصی است برای اندازه‌گیری عدم اطمینان که به وسیله یک توزیع احتمال بیان می‌شود. براساس این روش که به مدل جبرانی مشهور است محتوی کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی از نقطه نظر پنج پاسخگو (کتاب سال‌های اول، دوم و سوم راهنمایی) و پنج مؤلفه مورد هدف (مؤلفه‌های آموزش جهانی) طبقه بندی شده است در ابتدا پیام بر حسب مقوله‌ها به تناسب هر پاسخگو در قالب فراوانی شمارش می‌شود بر اساس داده‌های جدول فراوانی مراحل زیر به ترتیب انجام می‌شود:

مرحله اول: ماتریس فراوانی‌های جدول فراوانی باید بهنجار شوند که برای این کار از این رابطه

استفاده می‌شوند:

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} \quad (i=1,2,3,\dots,m, j=1,2,\dots,n)$$

هنجار شده‌ی ماتریس فروانی $P =$ فروانی مقوله $F =$ شماره پاسخگو $i =$ شماره مقوله $j =$ تعداد پاسخگو $m =$

مرحله دوم: بار اطلاعاتی هر مقوله را محاسبه کرده و در ستون‌های مربوطه قرار می‌دهیم و برای این منظور از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [P_{ij} L_n F_{ij}] \quad (j=1,2,n) \quad K = \frac{1}{L_n m}$$

$P =$ هنجار شده‌ی ماتریس

$$J = (1,2,\dots,n)$$

$L_n =$ لگاریتم $j =$ شماره مقوله $I =$ شماره پاسخگو $m =$ تعداد پاسخگو

مرحله سوم: با استفاده از بار اطلاعاتی مقوله‌ها ($i=1,2,\dots,n$) ضریب اهمیت هر یک از مقوله‌ها محاسبه شده و هر مقوله‌ای که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد از درجه اهمیت (W_j) بیشتری برخوردار است. که برای محاسبه‌ی ضریب اهمیت از رابطه زیر استفاده شده:

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j}$$

درجه‌ی اهمیت $W_j =$ بار اطلاعاتی هر مقوله $E_j =$ تعداد مقوله‌ها $n =$ شماره مقوله $j =$

لازم به ذکر است در محاسبه‌ی E_j مقادیر P_{ij} که برابر صفر باشد به دلیل بروز خطا و جواب بی‌نهایت در محاسبات ریاضی با عدد بسیار کوچک $0/00001$ جایگزین شده است اما J شاخصی است که ضریب اهمیت هر مقوله را در یک پیام با توجه به شکل پاسخگوها مشخص می‌کند از طرفی با توجه به بردار W ، مقوله‌های حاصل از پیام را نیز رتبه‌بندی می‌کنیم (آذر، ۱۳۸۰).

جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این تحقیق کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی شامل کتاب‌های درسی سال اول، دوم و سوم راهنمایی می‌باشد که وزارت آموزش و پرورش در سال ۱۳۸۹ چاپ کرده است.

انتخاب دوره راهنمایی به این دلیل بود که پس از تأکید بر آموزش پایه در مرحله ابتدایی دوره‌ی راهنمایی شروع مرحله‌ی آموزش‌های عمومی است و هنوز برنامه‌های تخصصی و دانشگاه محور دوره‌ی متوسطه شروع نشده است از این رو می‌توان انتظار داشت که در محتوای کتاب‌های درسی توجه بیشتری به آموزش‌های همه جانبه و جهان‌نگر و مرتبط با قضایای مشترک جهان مبذول شود.

شیوه‌ی نمونه‌گیری

نمونه‌ی مورد بررسی شامل سه کتاب دوره راهنمایی است که از هر پایه سه کتاب تعلیمات اجتماعی انتخاب می‌شود.

نمونه‌گیری هدفمند و در جهت سوالات تحقیق است و کتاب تعلیمات اجتماعی از این جهت مورد توجه قرار گرفت که توقع طرح مسائل روز جهانی در آن وجود دارد.

یافته‌های تحقیق و تفسیر یافته‌ها

یافته‌های این تحقیق شامل تحلیل کمی و کیفی کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره‌ی راهنمایی بر اساس پنج مؤلفه‌ی آموزش جهانی (آموزش شهروندی، آموزش چندفرهنگی، آموزش صلح، آموزش محیط زیست، آموزش سلامت) می‌باشد. ابتدا مجموع فراوانی‌ها به دست آمده برحسب مؤلفه در کتب تعلیمات اجتماعی سه پایه دوره‌ی راهنمایی در جدول شماره ۱ تهیه گردیده و در جداول شماره ۲، ۳ و ۴ داده‌های این جداول بر اساس مرحله اول روش آنتروپی شانون به صورت داده‌های بهنجار شده در آمده‌اند (جدول شماره ۲) سپس براساس مرحله دوم روش آنتروپی شانون مقدار عدم اطمینان داده‌ها در جدول شماره ۳ آورده شده‌اند بعد براساس مرحله سوم روش آنتروپی شانون ضریب اهمیت اطلاعات در جدول شماره ۴ به دست آمدند و بدین طریق مشخص می‌شود که به طور کلی بیشترین میزان توجه و اهمیت به کدام مؤلفه تعلق دارد.

جدول (۱): جدول توزیع فراوانی توجه به مؤلفه‌های پدیده جهانی‌شدن در صفحات کتب تعلیمات اجتماعی

دوره راهنمایی

مؤلفه‌ها کتاب	آموزش شهروندی	آموزش چندفرهنگی	آموزش صلح	آموزش محیط زیست	آموزش سلامت
تعلیمات اجتماعی اول راهنمایی	۴۵	۴۲	۴۴	۱۰	۱۸
تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی	۷۳	۱۶	۱۶	۳۵	۴۱
تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی	۱۰۴	۱۲	۱۳	۱	۲۵
جمع	۲۲۲	۷۰	۷۳	۴۶	۸۴

جدول فوق نشان می‌دهد که در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی به ترتیب به مؤلفه‌های آموزش شهروندی ۲۲۲ صفحه، آموزش سلامت ۸۴ صفحه، آموزش صلح ۷۳ صفحه، آموزش چند فرهنگی ۷۰ صفحه توجه شده است و کم‌ترین توجه به مؤلفه آموزش محیط زیست ۴۶ صفحه و بیشترین توجه به مؤلفه آموزش شهروندی ۲۲۲ صفحه شده است.

جدول (۲): جدول داده‌های بهنجار شده توجه به مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن در صفحات کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی

مؤلفه‌ها کتاب	آموزش شهروندی	آموزش چند فرهنگی	آموزش صلح	آموزش محیط زیست	آموزش سلامت
تعلیمات اجتماعی اول راهنمایی	۰/۲۰۲	۰/۶۰۰	۰/۶۰۲	۰/۲۱۷	۰/۲۱۴
تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی	۰/۳۲۸	۰/۲۲۸	۰/۲۱۹	۰/۷۶۰	۰/۴۸۸
تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی	۰/۴۶۸	۰/۱۷۱	۰/۱۷۸	۰/۰۲۱	۰/۲۹۷

پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش شانون مقدار بار اطلاعاتی (عدم اطمینان) هر یک از مؤلفه به دست می‌آید که در جدول زیر آورده شده است:

جدول (۳): جدول مقادیر بار اطلاعاتی مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن در صفحات کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی

مؤلفه‌ها	آموزش شهروندی	آموزش چند فرهنگی	آموزش صلح	آموزش محیط زیست	آموزش سلامت
مقدار بار اطلاعاتی (Ej)	۰/۹۴۹	۰/۸۵۹	۰/۸۵۹	۰/۵۶۴	۰/۹۴۵

در مرحله‌ی پایانی ضریب اهمیت مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون به دست آمده و هر مقوله‌ای که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد از درجه اهمیت (Wj) بیشتری برخوردار است.

جدول (۴): جدول ضریب اهمیت مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن در صفحات کتب تعلیمات اجتماعی دوره

راهنمایی

مؤلفه‌ها	آموزش شهروندی	آموزش چند فرهنگی	آموزش صلح	آموزش محیط زیست	آموزش سلامت
ضریب اهمیت (Wj)	۰/۲۲۷	۰/۲۰۵	۰/۲۰۵	۰/۱۳۵	۰/۲۲۶

تأثیر مؤلفه‌های پدیده‌ی جهانی‌شدن بر برنامه‌های درسی....

جدول فوق نشان می‌دهد که در کلیه کتب تعلیمات اجتماعی مقطع راهنمایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه‌ی آموزش شهروندی می‌باشد و کمترین ضریب اهمیت برای مؤلفه‌ی آموزش محیط زیست به دست آمده است به طور کلی ضریب اهمیت مؤلفه‌های آموزش چند فرهنگی و آموزش صلح به یک نسبت و مؤلفه‌های آموزشی شهروندی و آموزش سلامت نزدیک به هم است و مؤلفه‌ی آموزش محیط زیست کمترین ضریب اهمیت را دارد.

جدول (۵): جدول توزیع فراوانی توجه به مؤلفه‌های تحقیق در صفحات کتب تعلیمات اجتماعی دوره

راهنمایی

مؤلفه	شخص	عناون کتب	تعلیمات اجتماعی اول راهنمایی	تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی	تعلیمات اجتماعی سوم راهنمایی	جمع کل
آموزش سلامت	ارتباطات سالم با دیگران و همبستگی و همدردی با آنها، بهداشت محیط، نظافت خانه و مدرسه و کوچه بهداشت جسمانی نظافت شخصی و سلامت اهمیت حیوانات در زندگی صرفه‌جویی رعایت حقوق حیوانات و مهربانی با آنها حفظ جنگل‌ها، اهمیت درختکاری و فضای سبز مشکلات محیط زیست و لزوم حفظ محیط زیست آسیب‌های جنگل اهمیت صلح در زندگی انسان‌ها احساس مسئولیت در برابر دیگران فرهنگ گذشت و بخشش حس همبستگی تثبیت روحیه تحمل و پذیرش افکار متفاوت مطالعه‌ی فرهنگ‌های دیگر مردم جهان انعکاس تنوع قومی، نژادی، محیطی، دینی و مذهبی در برنامه‌های درسی.	۴	۱۶	۲۳	۴۳	
		۳	۱۷	۱	۲۱	
		۱۱	۸	۱	۲۰	
		۴	۵	۰	۹	
		۰	۲	۰	۲	
		۱	۲	۰	۳	
		۴	۹	۰	۱۳	
		۱	۱۷	۱	۱۹	
		۳	۲	۰	۵	
		۰	۰	۰	۰	
		۱۶	۳	۴	۲۳	
		۸	۱	۰	۹	
		۱۷	۱۰	۹	۳۶	
		۱۴	۲	۳	۱۹	
		۰	۰	۰	۰	
		۲۸	۱۴	۹	۵۱	
		آموزش چند فرهنگی	معرفی سازمان‌های دولتی و وظایف دولت داشتن روحیه قانون‌مداری و احترام به قوانین و مقررات جامعه	۱	۱	۲۰
روحیه پرورش‌گری	۸		۱۱	۲۳	۴۲	
مشارکت فعالانه در تصمیم‌گیری‌های جامعه و توجه به فعالیت‌های گروهی	۱۴		۱۳	۱۱	۳۸	
۲۲	۸		۲۰	۵۰		
۱۴	۱۱		۱۱	۳۶		

با توجه به اطلاعات به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که مؤلفه آموزش شهروندی بیشترین میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی داشته است به طوری که کتاب تعلیمات اجتماعی سال سوم راهنمایی بیشترین توجه را نسبت به کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول و دوم راهنمایی دارا می‌باشد و از بین شاخص‌های مؤلفه آموزش شهروندی معرفی سازمان‌های دولتی و وظایف دولت بیشترین میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دارد و در مورد مؤلفه آموزشی چند فرهنگی نیز با توجه به اطلاعات به دست آمده از پژوهش حاضر بیشترین توجه را کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی دارا می‌باشد و از بین شاخص‌های مؤلفه آموزشی چند فرهنگی انعکاس تنوع قومی، نژادی، محیطی، دینی و مذهبی در برنامه‌های درسی بیشترین میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دارد و بیشترین توجه در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی مشاهده شده است و به مطالعه فرهنگ‌های دیگر مردم جهان توجهی نشده است و این شاخص مورد غفلت قرار گرفته است در حالی که در همین زمینه دروس تعلیمات اجتماعی باید اطلاعات و دانش درباره سایر نقاط جهان را دربرگیرد تا دانش‌آموزان بتوانند خودشان و روابطشان را با سایر مردم، سایر فرهنگ‌ها و مسائل جهانی را بهتر درک کنند چرا که جوامع کم‌کم به سمت جهانی نزدیک می‌شوند که مرزها کنار می‌رود و امکان شناخت بیشتر در نوعی مفاهیم فرهنگی تقویت می‌گردد از این رو مطالعه فرهنگ‌های دیگر مردم جهان بایستی از اهداف اساسی تعلیم و تربیت باشد و دانش‌آموز باید در عین آشنایی با هویت فرهنگی و ملی خود و وفاداری به آن با فرهنگ‌های گوناگون جهانی نیز آشنا شده و توانایی زندگی در دنیای حال تغییر داشته باشد.

در مؤلفه آموزش صلح بیشترین توجه در کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی دارد و از بین شاخص‌های مؤلفه آموزش صلح حس همبستگی بیشترین میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دارد و پررنگ‌تر از سایر شاخص‌هاست و از آن جا که هیچ کس نمی‌تواند منکر اهمیت یک جهان سالم‌تر، با آرامش‌تر و صلح‌پذیرتر باشد چنین جهانی به دست نخواهد آمد مگر اینکه اذهان انسان از همان سنین نوجوانی از هرگونه خشونت، بی‌زاری و نفرت مبرا شوند بنابراین مدارس باید از همان دوران کودکی و نوجوانی از هر فرصتی برای ارائه چنین آموزش‌هایی استفاده نماید. به طور کلی آموزش واقعی نباید در جهت طرد دیگران قدم بردارد و به طوری که مواجه شدن با دیگران از طریق گفتگو و مذاکره یکی از ابزارهایی است که تعلیم و تربیت در قرن حاضر به آن نیازمند می‌باشد در حالی که در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی اهمیت صلح در زندگی انسان‌ها مورد غفلت قرار گرفته است و آسیب‌های جنگ خیلی کم مورد توجه قرار گرفته است و از آن جا که از ارکان تعالیم اسلامی عفو و گذشت دیگران، اجتناب از درگیری، همدردی با هم نوع، آزادی انسان‌ها صرف نظر از تمایزات قومی، نژادی و مذهبی می‌باشد از این رو باید در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی مورد توجه قرار گیرد در حالی که براساس تحقیقات انجام شده توسط جینگ لین (۲۰۰۷) مدارس در این زمینه کوتاهی نموده و بیشتر از

آن که طرفدار صلح باشند بیشتر خواهان جنگ و خشونت شده و صفحات کتب درسی به موضوع جنگ اختصاص یافته‌اند.

در مؤلفه آموزش محیط زیست نیز بیشترین توجه را کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم راهنمایی دارا می‌باشد و از بین شاخص‌های مؤلفه آموزش محیط زیست مشکلات محیط زیست و لزوم حفظ محیط زیست بیشترین میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دارد و در حالت کلی شاخص‌های آموزش محیط زیست در کتاب تعلیمات اجتماعی سال سوم راهنمایی مورد غفلت قرار گرفته است و فقط در شاخص مشکلات محیط زیست و لزوم محیط زیست یک صفحه در کتاب سوم راهنمایی مورد توجه قرار گرفته است و بقیه شاخص‌ها هم در پایه سوم راهنمایی مورد غفلت قرار گرفته است از بین مؤلفه‌های آموزش جهانی‌شدن آموزش محیط زیست کمترین ضریب اهمیت و توجه را دارا می‌باشد در حالی که با توجه به اهداف دوره راهنمایی انتظار می‌رفت که حداقل به مؤلفه‌های آموزش محیط زیست تا حد مورد قبول پرداخته شود و دانش‌آموزان هر چه بیشتر در کتاب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی با مسائل مربوط به آموزش محیط زیست از جمله صرفه جویی، رعایت حقوق حیوانات و مهربانی با آنها آشنا شوند. در مؤلفه آموزش سلامت نیز بیشترین میزان توجه در کتاب تعلیمات اجتماعی سال دوم راهنمایی می‌باشد و از بین شاخص‌های مؤلفه آموزش سلامت شاخص ارتباطات سالم با دیگران و همدلی و همدردی با انسان‌ها بیشترین میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دارد و از آن جا که طبق تحقیقات محققانی چون شنفلاک و اسبراند (۲۰۰۶) هدف از آموزش جهانی ارتقاء دانش فراگیران برای زندگی در یک جامعه جهانی و آماده شدن برای آینده ای مبهم و به دست آوردن دانش لازم برای رویارویی با پیچیدگی و ابهامات موجود می‌باشد و نیز برای نسل‌های آینده برقراری روابط سالم با دیگران ضروری است و طبق نظریه عمل نیز توجه به مسائل جهانی ضروری می‌باشد بنابراین پر واضح است در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی بیشترین توجه را از بین شاخص‌های آموزش سلامت شاخص برقراری روابط سالم با دیگران دارا می‌باشد. البته آموزش سلامت و آموزش شهروندی از نظر میزان توجه نزدیک به هم می‌باشند. بنابراین از بین مؤلفه‌های آموزش جهانی مؤلفه آموزش شهروندی بیشترین میزان توجه را دارد و از آن جا که یادگیری برای با هم زیستن به عنوان یکی از مهم‌ترین موضوعات در تعلیم و تربیت امروز در جهان آکنده از تنش و تضاد می‌باشد از طریق تقویت حس احترام برای سایر انسان‌ها، فرهنگ‌ها و ارزش‌های معنوی دیگر می‌توان انتظار زندگی گروهی و همکاری با دیگران و نیز شرکت در فعالیت‌های گروهی و تصمیم‌گیری‌های مهم جامعه را نیز داشت این یادگیری ناظر به مجموعه گسترده‌ای از دانش، مهارت‌ها، توانایی‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌هایی است که فرد را برای شرکت جستن و همکاری با دیگران در کلیه امور انسانی آماده می‌کند از این رو در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی نیز به این امر توجه شده است.

پیشنهادهای کاربردی

باتوجه به اینکه مؤلفه‌ی آموزش شهروندی بیشترین توجه و ضریب اهمیت را طبق بررسی‌های انجام شده در پژوهش حاضر دارا می‌باشد توصیه می‌شود که سازمان تدوین کتب درسی آموزش شهروندی را به دلیل اهمیت بسیار به عنوان یک واحد درسی در بین واحدهای درسی مورد مطالعه در مدارس در نظر بگیرند.

به برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران مسایل آموزشی و درسی توصیه می‌شود بررسی تطبیقی برنامه‌های درسی با رویکرد فرهنگی در کشورهای مختلف را انجام داده و از تجارب کشورهای مختلف در راستای آموزش جهانی بهره‌گیری کنند و سازمان تدوین کتب درسی نیز در محتوای دروس مؤلفه‌ی آموزش چند فرهنگی را مد نظر قرار دهد.

براساس تحقیقات انجام گرفته در پژوهش حاضر به برنامه‌ریزان و متخصصان درسی و آموزشی و سازمان تدوین کتب درسی پیشنهاد می‌شود که به جای این که صفحات کتب درسی بیشتر به موضوع جنگ اختصاص یابد، در مورد آسیب‌های جنگ و آموزش صلح نیز به دانش‌آموزان آگاهی‌های لازم داده شود.

با توجه به این که مؤلفه‌ی آموزش محیط زیست کم‌ترین ضریب اهمیت و میزان توجه را در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی براساس تحقیقات انجام گرفته در پژوهش حاضر داشته است به سازمان تدوین کتب درسی توصیه می‌شود که آموزش محیط زیست نیز به عنوان یک واحد درسی در بین واحدهای درسی مورد مطالعه در مدارس گنجانده شود.

باتوجه به این که آموزش سلامت در جامعه به خصوص بحث آموزش سلامت در مدارس و آموزش و پرورش که با کودکان و نوجوانان سروکار دارند و به دلیل این که جامعه سالم است که پیشرفت می‌کند دارای اهمیت قابل توجهی می‌باشد بنابراین به سازمان تدوین کتب درسی توصیه می‌شود که آموزش سلامت نیز به عنوان یک واحد درسی در برنامه‌های درسی مدارس گنجانده شود.

باتوجه به سوالات پژوهش: به برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران مسایل آموزشی و تدوین کتب درسی توصیه می‌شود که به گسترش شیوه‌های خلاقانه و خط‌مشی‌های نوگرایانه در راستای آموزش مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن اقدام کرده و به ایجاد برابری آموزشی در راستای آموزش جهانی کمک نمایند و نیز با تشکیل اتحادیه‌ای از مراکز آموزشی و تحقیقاتی و همکاری نزدیک و متقابل فرهنگی با یکدیگر در راستای جهانی‌شدن برنامه‌های درسی قدم‌های بیشتری بردارند و به بین‌المللی کردن برنامه‌ها درسی و نگرستن به عنوان شهروند جهانی و ترویج فرهنگ شهروند جهانی کمک نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به تحلیل محتوای کتاب‌های درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی می‌توان از یافته‌های به دست آمده از تحلیل کمی دریافت که در کلیه صفحات کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ضریب اهمیت مؤلفه‌های آموزش چند فرهنگی و آموزش صلح به یک نسبت و مؤلفه‌های آموزش شهروندی و آموزش سلامت نیز نزدیک به هم است. ولی به طور کلی بیشترین ضریب اهمیت و میزان توجه مربوط به مؤلفه‌ی آموزش شهروندی و کمترین ضریب اهمیت و میزان توجه مربوط به مؤلفه‌ی آموزش محیط زیست می‌باشد و با توجه به اطلاعات به دست آمده از طریق تحلیل کیفی محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی در زمینه توجه و همسویی محتوای کتاب‌ها با مفاهیم کلیدی آموزش جهانی می‌توان نتیجه گرفت که در مجموع برخی کتب تعلیمات اجتماعی از همخوانی بیشتری نسبت به سایر کتب برخوردارند و توجه بیشتری به آن شاخص یا مؤلفه کرده‌اند و این در حالی است که مطابق تحقیق توجه به مسائل از نظریه آموزش جهانی پایک و سلبی (۲۰۰۰) این مسائل به یک درس یا کتاب و کلاس ویژه اختصاص ندارد و در سطوح مختلف و در درس‌های گوناگون می‌توانند جایگزین شوند.

مآخذ

آدم زاده، فاطمه (۱۳۸۴). **تأثیر جهانی‌شدن بر تعلیم و تربیت**. مجموعه مقالات اولین همایش ملی جهانی‌شدن و تعلیم و تربیت. تهران: وزارت امور خارجه.

آذر، عادل (۱۳۸۰). **بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوی**. تهران: فصلنامه علمی و پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهرا (س) سال یازدهم، شماره ۳۸ و ۳۷.

تافلر، آوین (۱۳۷۹). **جابه‌جایی در قدرت**. ترجمه‌ی شهیندخت خوارزمی. تهران: سیمرغ.

جعفری، ابراهیم؛ شریف، مصطفی و شایسته فر، عباس (۱۳۸۴). **جهانی‌شدن و نظام‌های نوین آموزشی**. مجموعه مقالات اولین همایش ملی جهانی‌شدن و تعلیم و تربیت. تهران: وزارت امور خارجه.

چراغی، خلیل و همکاران (۱۳۸۴). **اولین گام‌های آموزش حقوق بشر**. تهران: شورا.

حکیم زاده، رضوان (۱۳۸۵). **بررسی مبانی فلسفی برنامه آموزش جهانی و میزان هم‌خوانی اهداف و محتوای کتاب‌های درسی دوره راهنمایی با اهداف و مفاهیم کلیدی این برنامه**. رساله جهت دکتری رشته علوم تربیتی برنامه ریزی درسی. دانشگاه تربیت معلم. دانشکده روان شناسی و تربیتی.

درانی، کمال (۱۳۸۴). **مدرسه آینده در آینده‌نگری نظم نوین جهانی**. مجموعه مقالات اولین همایش ملی جهانی‌شدن و تعلیم و تربیت. تهران: وزارت امور خارجه.

- ذکاوتی قراگزلو، علی (۱۳۸۱). **آموزش صلح**. تهران: نوروز هنر.
- رضایی، فرزانه (۱۳۸۷). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های آموزش جهانی. **پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی آموزشی**. دانشگاه مازندران.
- سرمد، زهره و حجازی، عباس (۱۳۸۰). **روش‌های تحقیق در علوم رفتاری**. تهران: انتشارات سپهر.
- عطاران، محمد (۱۳۸۲). **جهانی شدن، فناوری اطلاعات (IT) و تعلیم و تربیت**. تهران: موسسه‌ی آفتاب مهر با همکاری انتشارات ایتا.
- علاقه بند، علی (۱۳۸۰). **جامعه شناسی آموزش و پرورش**. [چاپ ۲۹]، تهران: روان.
- فرمیهنی فراهانی، محسن (۱۳۸۵). **جهانی شدن و تربیت شهروندی**. مجموعه مقالات اولین همایش ملی جهانی شدن و تعلیم و تربیت. تهران: وزارت امور خارجه.
- کاردان، محمد علی (۱۳۸۱). **نوسازی و نوآوری در آموزش و پرورش، امکانات و شرایط آن**. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. شماره ۱، سال اول.
- کدیور، پروین (۱۳۸۴). **ضرورت آموزش شهروندی در جامعه جهانی**. مجموعه مقالات اولین همایش ملی جهانی شدن و تعلیم و تربیت. تهران: وزارت امور خارجه.
- کیامنش، علیرضا (۱۳۸۳). **آموزش همه جانبه و مشارکتی در دوره ی ابتدایی**. دستاوردها و چشم-اندازها فصلنامه‌ی نوآوری‌های آموزشی. سال سوم، شماره ۱۰.
- لطف آبادی، حسین (۱۳۸۵). **آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش آموزان فصلنامه نوآوری‌های آموزشی**. شماره ۷، سال پنجم.
- نوروزی، وحیده و لطف آبادی، حسین (۱۳۸۳). **بررسی نگرش دانش آموزان دبیرستانی و پیش-دانشگاهی ایران به جهانی شدن و تأثیر آن بر ارزش‌ها و هویت دینی و ملی آنان**. فصلنامه علمی پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، شماره ۹.
- Alladin, Ibrahim (1989). **Teaching for Global Awareness**. ATA Magazine.
- Fujikan, Hiroko (2003). **Approaches to Global Education in the united states, the united kingdom and japan**, International Review of Education, kluwer Academic publishers.
- Kirkwood, Tonifuss (2001). **Our Global Age Requires Global Education: Clarifying Definitonal Ambiguities**. The Social Studies.
- Lin, jing (2007). **Love, peace and wisdom in Education: Transforming Education for peace**, Marvard Education Review: Academic research library.
- Macdonald, Lawrence Gerard (2003). **Traditional Approaches To citizen Education, Globalization, Towards peace Education Framework Canada**: Haouse university.
- Scheunp flog, Annette & Asbrand, Barbara (2006). **Global Education And Education for sustainability**, Enviromental Education Research, Vol.12, No.1, pp. 33-46.
- Selby, David (2000). **Global as Transformative Education** zep23, jg. Heft3. pp3-9.

تأثیر مؤلفه‌های پدیده جهانی شدن بر برنامه‌های درسی.....

- Triolo, Rosalie (1998). **Civics and Citizenship Education**, Monash University, Proquest Education Journals.
- Tucker, Janl (1991). **Global Education Is essential to secondary school social studies**, <http://bul.sagepub.com>.
- Tye, Kenneth (2003). **Globalizing Global Education to nurture world citizens**, Published at p.o box 789, Bloomington.



The effect of globalization phenomenon components on social study curriculum in guidance school

Zohre Saadatmand, Ph. D.

Samira Tighbakhsh

Abstract:

The main objective of the study was content analysis of social study curriculum in guidance school based on the globalization phenomenon components. The components included citizenship, multicultural, peace, enviromental and health education. So the guidance social study text-books were examined to determine how well the globalization phonemenon components are dealt with and implemented. Shannon entropy and qualitative analysis were used. The unit of analysis included the text, questions, exercises and pictures existing in 232 pages of guidance social text books. The statistical population were three guidance social study text books. The results showed that all four components namely, citizenship (0.227), multicultural (0.205), peace (0.205), and health (0.226), were considered almost in equal proportion, but enviromental component was dealt with less in proportion (0.135).

Key words: Global education, citizenship, multicultural, peace, health, enviromental education

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی